

Vlaamse overheid
 Afdeling Strategische Beleidsondersteuning
 Koning Albert II-laan 15
 1210 BRUSSEL
 T 02 553 95 64
www.onderwijs.vlaanderen.be

Mevrouw Mia Douterlungne
 Vlaamse Onderwijsraad
 Zenithgebouw
 Koning Albert II-laan 37
 1030 Brussel

uw bericht van	uw kenmerk	ons kenmerk	Bijlagen
vragen naar /e-mail		Telefoonnummer	1
Jeroen Backs			Datum
Jeroen Backs@ond.vlaanderen.be			02 OKT. 2020

Adviesvraag themazetting Onderwijskundig beleids- en praktijkgericht onderzoek (OBPWO) 2021

Geachte mevrouw de administrateur-generaal

Overeenkomstig het besluit van de Vlaamse Regering van 7 september 1994 dat de procedure regelt voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Onderzoek (OBPWO), leg ik de lijst van prioritaire onderzoeksthema's voor OBPWO 2021 voor advies voor aan de Vlaamse Onderwijsraad. In deze themazetting worden de kennisvragen, verwachte resultaten en mogelijke gebruikers van de onderzoeksresultaten weergegeven. Hoewel bepaalde onderzoeksthema's een meer praktijk- of beleidsgerichte invalshoek kunnen hebben, verwacht ik bij alle thema's onderbouwde aanbevelingen voor praktijk én en beleid. Ik verwacht uw advies binnen de vastgestelde termijn.

De Vlaamse Regering wijzigde op 18 september 2020 het voornoemde OBPWO-besluit. Het gaat om een actualisatie die nodig is om het OBPWO-programma dat 5 jaar niet meer werd opgestart, terug te activeren. Graag wil ik van deze adviesvraag gebruik maken om de belangrijkste wijzigingen aan het OBPWO-besluit toe te lichten.

Zo wil ik komen tot een themazetting die meer dan vroeger strategisch past in de beleidscyclus, alsook een meer evenwichtige mix van beleids- en praktijkgericht onderzoek bevat. Dit betekent concreet dat het vernieuwde OBPWO-programma meer ruimte voorziet voor het praktijkgericht onderzoek. Hiermee kom ik tegemoet aan de nood aan een betere pedagogisch-didactische ondersteuning van de leraar in de klas, iets waar ook de Vlor in haar advies over praktijkgericht onderzoek op wees.

Naast een jaarlijkse themazetting wordt het mogelijk om ook tussentijdse oproepen te lanceren. Zo kan ik flexibel inspelen op nieuwe kennisvragen die een antwoord vragen op de korte termijn. Uw advies bij de jaarlijkse themazetting kan hier een inspiratiebron zijn.

De actualisatie van het OBPWO-besluit leidt ook tot een versterking van de kwaliteit en duurzaamheid van het onderwijsonderzoek. Onderwijsonderzoek in Vlaanderen is beperkt qua schaal en diversiteit. Om de volledige Vlaamse onderzoekscapaciteit aan te spreken, kunnen volgens het geactualiseerde besluit naast Vlaamse universiteiten ook hogescholen optreden als coördinator van onderzoeksvoorstellen. De beoordeling van de onderzoeksvoorstellen zal gebeuren door één gezamenlijke beleids- en wetenschappelijke commissie, gecoördineerd door het departement Onderwijs en Vorming.

Ook moet de actualisatie van het OBPWO-programma bijdragen tot een grotere benutting van de kennis die voortkomt uit het wetenschappelijk onderzoek door alle stakeholders in onderwijs. Dit doe ik door stakeholders te betrekken bij de themazetting, via een sterkere participatie in de stuurgroepen en door vroeger in het onderzoeksproces aandacht te besteden aan de valorisatie en kennisbenutting. Een andere aanpassing met het oog op sterkere kennisbenutting is het geven van gebruiksrecht over de opgeleverde output aan de Vlaamse overheid. Zo wordt de beleidsgerichte en praktijkgerichte valorisatie sterker ondersteund.

Tot slot wordt in het aangepaste besluit geëxpliciteerd dat elk onderzoek na een termijn van drie maanden publiek wordt gemaakt en dit in het kader van het openbaar belang. Enkel in uitzonderlijke gevallen kan een vrijgave tijdelijk uitgesteld worden.

Ik vraag formeel uw advies over deze themazetting. Na de verwerking van uw advies zal de Vlaamse Regering finaal beslissen over de themazetting. Ik hoop in de eerste helft van 2021 de eerste onderzoeken in het vernieuwd OBPWO-kader te kunnen opstarten.

Met vriendelijke groeten

Ben Weyts
Viceminister-president van de Vlaamse Regering en
Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Ontwerp-themazetting voor projecten van het onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek in 2021

Samenvatting

Ontwerp-themazetting voor 2021 in het kader van besluit van de Vlaamse regering tot regeling van de procedure voor de projecten van het onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Deze ontwerp-themazetting wordt, conform het hogergenoemde besluit, voor advies voorgelegd aan de Vlaamse Onderwijsraad. De Vlaamse Regering beslist over de finale themazetting op basis van dit advies.

Op 18 september 2020 keurde de Vlaamse Regering de actualisatie van het besluit van de Vlaamse regering tot regeling van de procedure voor de projecten van het onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van 7 september 1994 definitief goed.

Conform het aangepaste besluit wordt minstens één keer per jaar een aantal onderzoeksthema's vastgelegd in een themazetting. Dit werd voorbereid door een ad hoc beleidscommissie, bestaande uit ambtenaren van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming en leden van de onderwijsinspectie. De ontwerp-themazetting is gebaseerd op de verschillende beleidsprojecten en initiatieven ter uitvoering van het regeerakkoord 2019-2024. Ze bevat kennisvragen die wetenschappelijk onderzoek of de vertaling ervan naar de onderwijspraktijk vragen. Deze kennisvragen willen de beleidsontwikkeling, de beleidsimplementatie en de handelingsbekwaamheid van leraren(teams) ondersteunen of versterken. In de themazetting kennisvragen, verwachte resultaten en mogelijke gebruikers van de onderzoeksresultaten weergegeven. De themazetting bepaalt ook de looptijd (kort of lang) van een onderzoek en een raming van het benodigde budget.

Ik leg, conform het aangepaste besluit, de themazetting en de bijhorende budgettaire verdeling tussen kortlopend en langlopend onderzoek voor advies voor aan de Vlaamse Onderwijsraad. Na dit advies bepaalt de Vlaamse Regering de prioritaire onderzoeksthema's voor de jaarlijkse oproep en de hogervermelde budgettaire verdeling.

U vindt de themazetting in bijlage 1.

De Vlaamse minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand

Ben WEYTS

OBPWO themazetting 2021 – ontwerp

Voor advies Vlaamse Onderwijsraad

INHOUDSTAFEL

- Inhoudstafel** **2**
- Situering** **4**
- Thema 1: Doorlichting als hefboom voor een betere onderwijskwaliteit** **7**
 - A. Aanleiding 7
 - B. Kennisvragen 7
 - C. Verwachte resultaten 8
 - D. Timing 9
 - E. Kostprijs 9
- Thema 2: Effectiviteit van ondersteuning van leraren(teams): ontwikkeling van een bruikbaar instrumentarium** **10**
 - A. Aanleiding 10
 - B. Kennisvragen 10
 - C. Verwachte resultaten 11
 - D. Timing 11
 - E. Kostprijs 11
- Thema 3: Effectieve leeromgevingen in de B-stroom van de eerste graad van het secundair onderwijs** **12**
 - A. Aanleiding 12
 - B. Kennisvragen 13
 - C. Verwachte resultaten 13
 - D. Timing 13
 - E. Kostprijs 14
- Thema 4: Versterken van de handelingsbekwaamheid van leraren inzake evaluatie van leerlingen** **15**
 - A. Aanleiding 15
 - B. Kennisvragen 16
 - C. Verwachte resultaten 16
 - D. Timing 17
 - E. Kostprijs 17
- Thema 5: Sterk buitengewoon onderwijs door in te zetten op kwaliteitsontwikkeling** **18**
 - A. Aanleiding 18
 - B. Kennisvragen 18
 - C. Verwachte resultaten 19
 - D. Timing 20
 - E. Kostprijs 20

////////////////////////////////////

Thema 6: Effectieve praktijken ter preventie en aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten 21

- A. Aanleiding.....21
- B. Kennisvragen22
- C. Verwachte resultaten.....22
- D. Timing.....22
- E. Kostprijs.....22

Thema 7: Gecombineerd leren in het secundair onderwijs: kenmerken, vormen en randvoorwaarden23

- A. Aanleiding.....23
- B. Kennisvragen23
- C. Verwachte resultaten.....24
- D. Timing.....24
- E. Kostprijs.....24

Thema 8: Gecombineerd leren aan de specifieke doelgroep van laaggeletterde volwassenen en NT225

- A. Aanleiding.....25
- B. Kennisvragen25
- C. Verwachte resultaten.....26
- D. Timing.....26
- E. Kostprijs.....26

	Onderwerp	Aanleiding	Relevantie	Verwachte outputs	Looptijd in maanden	Budget (*1000€)
1	Doorlichting als hefboom voor een betere onderwijskwaliteit	Beleid	BBT OD1.4: Ondersteuning en externe kwaliteitscontrole van scholen versterken	Beleidsaanbevelingen Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	24	250
2	Effectiviteit van ondersteuning van leraren(teams): ontwikkeling van een bruikbaar instrumentarium	Beleid	BBT OD1.4: Ondersteuning en externe kwaliteitscontrole van scholen versterken BBT OD3.1: Een pragmatisch en realistisch begeleidingsdecreet invoeren	Onmiddellijk toepasbaar instrumentarium voor beleidsmakers en PBD's	12	110
3	Effectieve leeromgevingen in de B-stroom van het secundair onderwijs	Praktijk	BBT OD1.8: De kwaliteit van de uitstroom van het secundair onderwijs versterken	Didactische wenken voor leraren(teams). Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	36	370
4	Versterken van de handelingsbekwaamheid van leraren inzake evaluatie van leerlingen	Praktijk	BBT OD2.2: Nascholing en professionalisering van leraren en directies dichterbij de onderwijspraktijk brengen	Didactische wenken voor leraren(teams). Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers.	24	220

5	Sterk buitengewoon onderwijs door in te zetten op kwaliteitsontwikkeling	Beleid	BBT OD3.1: Een pragmatisch en realistisch begeleidingsdecreet invoeren	Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	18	170
6	Effectieve praktijken ter preventie en aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten	Praktijk	BBT OD3.2: Effectieve en efficiënte leerlingenbegeleiding realiseren	Didactische wenken voor leraren(teams). Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	18	160
7	Gecombineerd leren in het secundair onderwijs: kenmerken, vormen en randvoorwaarden	Praktijk	BBT OD3.3: We streven naar een veilige en gezonde leer- en werkomgeving Relance	Didactische wenken voor leraren(teams) Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	12	110
8	Gecombineerd leren voor de specifieke doelgroep van laaggeletterde volwassenen en NT2	Praktijk	BBT OD3.3: We streven naar een veilige en gezonde leer- en werkomgeving Relance	Didactische wenken voor leraren(teams). Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers.	12	110

THEMA 1: DOORLICHTING ALS HEFBOOM VOOR EEN BETERE ONDERWIJSKWALITEIT

A. AANLEIDING

In de beleidsnota Onderwijs en Vorming 2019-2024 is er aandacht voor het onderzoeken en versterken van de onderwijskwaliteit in het leerplichtonderwijs (onder meer OD 1.3, 1.4). Investeren in de initiële opleiding van jongeren is investeren in de toekomst van Vlaanderen.

De onderwijsinspectie bewaakt en stimuleert de onderwijskwaliteit in Vlaamse scholen. De [huidige, vernieuwde wijze](#) van doorlichten gaat uit van een ontwikkelingsgerichte dialoog met als doel de kwaliteitszorg op school te versterken. Zowel de opeenvolgende [Onderwijspiegels](#) als eerder [OESO-onderzoek](#) (2011) over evaluatie en assessment geven aan dat de kwaliteit van interne kwaliteitszorg in Vlaamse scholen divers is. De vraag stelt zich dan ook of de implementatie van het [Referentiekader voor Onderwijskwaliteit](#) (OK-kader) hier verandering in heeft gebracht.

Er is momenteel weinig zicht op de mate waarin het onderwijsveld vertrouwd is met dat OK-kader, of het OK-kader ook actief gebruikt wordt voor het versterken van de kwaliteitsgroei en, indien dat zo is, op welke wijze dat gebeurt.

Daarnaast willen we meer inzicht verwerven in de mate waarin en de manier waarop scholen aan de slag gaan met de resultaten van een doorlichting en welke veranderingen men nadien doorvoert. We vragen een analyse van de verschillende praktijken en een overzicht van de belemmerende en stimulerende factoren voor de kwaliteitsgroei. We vragen hierbij ook aandacht voor leerlingenbegeleiding en -evaluatie.

We willen een zicht krijgen op de noodzakelijke randvoorwaarden opdat resultaten van doorlichtingen effectief gebruikt worden om onderwijskwaliteit te versterken, zowel voor individuele scholen en de intermediaire organisaties waar ze beroep op doen als voor het gehele onderwijssysteem.

Deze kennisvragen zijn ook belangrijk voor de implementatie van gestandaardiseerde, genormeerde en gevalideerde koepel- en netoverschrijdende proeven en voor het uitbouwen van informatierijke omgevingen voor scholen ter ondersteuning van de interne kwaliteitszorg.

Vanuit verschillende – complementaire - bronnen krijgen we informatie over de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs. De dalende tendensen in zowel de Vlaamse peilingen als in internationaal vergelijkende prestatieonderzoeken (zie o.m. [PISA2018](#), [PIRLS2016](#) en [PIRLS Repeat](#)) geven aanleiding tot bezorgdheid over de kwaliteit van ons onderwijs en de mate waarin we jongeren nog voldoende voorbereiden op een succesvolle loopbaan in het hoger onderwijs of op de arbeidsmarkt.

We willen met dit onderzoek dan ook nagaan in welke mate resultaten van internationaal vergelijkende prestatie metingen, eigen metingen van leerlingenprestaties en doorlichtingen al dan niet in dezelfde lijn liggen en een volledig beeld geven over de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs. Een analyse van de mate van overeenkomst tussen deze bronnen kan de diverse onderwijsactoren onderbouwde inzichten bieden voor de versterking van het Vlaamse kwaliteitsbeleid

B. KENNISVRAGEN

1) In welke mate heeft het OK-kader ingang gevonden in de Vlaamse scholen?

- Hoe vertrouwd zijn Vlaamse scholen met de inhoud van het OK-kader? Hoe gebruiken scholen het OK-kader om hun beleid vorm te geven? Hoe ver staan ze in het realiseren van de verwachtingen uit het OK-kader op vlak van kwaliteitsgroei, inclusief het gebruik van de

////////////////////////////////////

D. TIMING

Gelet op de uitgebreide vragen en de twee onderzoeksluiken kent dit project een looptijd van 24 maanden. Er worden tussentijdse producten verwacht, in het bijzonder in functie van de implementatie van de gestandaardiseerde, genormeerde en gevalideerde net- en koepeloverschrijdende proeven in het Vlaams onderwijs.

E. KOSTPRIJS:

We voorzien maximaal 250.000 euro voor dit project.

THEMA 3: EFFECTIEVE LEEROMGEVINGEN IN DE B-STROOM VAN DE EERSTE GRAAD VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

A. AANLEIDING

Resultaten van onderzoek naar de leerprestaties van leerlingen uit de B-stroom van de eerste graad secundair onderwijs leidt tot ongerustheid bij beleidsmakers en onderwijsprofessionals. Zo geeft de peiling wiskunde eerste graad B-stroom aan dat een te grote groep van leerlingen de verwachte resultaten niet behaalt. De resultaten zijn zo slecht dat we ons de vraag moeten stellen in welke mate we nog voldoen aan het fundamentele recht op gedegen onderwijs voor deze kinderen.

Naast deze dalende prestaties bij de leerlingen kent de B-stroom ook een snel veranderende leerlingenpopulatie, onder andere omdat sinds de modernisering van het secundair onderwijs alleen nog leerlingen zonder getuigschrift basisonderwijs toegang hebben tot die B-stroom.

Tot slot zijn er in het kader van de modernisering van het secundair onderwijs ook eindtermen voor de B-stroom ontwikkeld ter vervanging van de bestaande ontwikkelingsdoelen. Dit impliceert een verzwaring van de basisvorming voor deze leerlingen, terwijl de peiling al aantoonde dat de vroegere ontwikkelingsdoelen niet haalbaar waren. De oplossing kan er niet uit bestaan om deze leerlingen onvoldoende basisvorming te geven, maar wel om in te zetten op een versterkte, innovatieve en vooral meer effectieve organisatorische en pedagogisch-didactische aanpak.

Er dient dan ook grondig nagedacht te worden over het onderwijs in de 1ste graad B-stroom, zowel op het vlak van inhoud, organisatie, personeelsbeleid als de pedagogisch-didactische aanpak.

Verschillende Vlaamse scholen verkennen de afgelopen jaren nieuwe organisatievormen (nestklassen, diverse vormen van teamteaching, integratie van uren GOK, zorg en ondersteuning) met als doel om krachtige leeromgevingen te creëren voor leerlingen in de B-stroom. Deze organisatievormen zijn vaak gebaseerd op recente wetenschappelijke principes vertaald voor onderwijs. Voorbeelden zijn onder meer zelfregulerend leren, zelfdeterminatietheorie en sociaal leren.

Er is evenwel weinig geweten over de effectiviteit van deze praktijken. Uit de peiling wiskunde SO1B weten we bijvoorbeeld dat in de helft van de klassen aan een vorm van teamteaching wordt gedaan.² Er werd echter geen samenhang gevonden met de toetsprestaties.³ De vraag stelt zich bv. of deze interventies in voldoende mate samengaan met andere noodzakelijke beleidsinitiatieven, zoals een versterkte professionalisering van de betrokken leraren. Er is om die reden nood aan meer en fijnmaziger informatie over de innovatieve praktijken (bijvoorbeeld de diversiteit, de randvoorwaarden) en hun effecten (bijvoorbeeld op het vlak van leeruitkomsten).

We wensen diepgaand en onderbouwd inzicht te verwerven in de manieren waarop de achterliggende principes concreet vorm krijgen om krachtige leeromgevingen te realiseren in de B-stroom. De aandacht gaat hierbij niet enkel naar kenmerken en mogelijke vormen van krachtige leeromgevingen, maar ook naar cruciale randvoorwaarden (klas- en schoolorganisatie, lerarencompetenties, ...). Ook

² In 41% van de klassen waar er aan teamteaching wordt gedaan, gebeurt dit in minder dan de helft van de lessen. De meeste van deze leerkrachten (68%) geven aan dat hun leerlingen al van in het eerste jaar secundair vertrouwd zijn met teamteaching.

³ Lesvariabelen zoals het toelaten van hulpmiddelen, differentiatie, teamteaching en ICT-gebruik hangen niet samen met de resultaten. De opvattingen van de leerkracht over wiskunde hangen beperkt samen met de prestaties van hun leerlingen. Leerlingen van leerkrachten die geloven dat leren en intelligentie kunnen groeien, presteren beter op de toetsclusters Breuken optellen en aftrekken en Geld en functioneel rekenen.

E. KOSTPRIJS

Voor de uitvoering van dit onderzoek ramen we 370.000 euro.

De COVID-19 gezondheidscrisis en het bijhorende afstandslernen heeft daarenboven nieuwe uitdagingen met betrekking tot evaluatie zichtbaar gemaakt. Zo kwamen vragen met betrekking tot het opvolgen van de leerprocessen en -resultaten van leerlingen, het inschatten van leerwinst, het evalueren van afstandsonderwijs, ... prominent naar voren. Het is dan ook belangrijk de handelingsbekwaamheid van leraren en lerarenteams met betrekking tot evaluatie in een veranderende onderwijscontext te versterken op een onderbouwde wijze.

B. KENNISVRAGEN

Er is nood aan een vertaling van wetenschappelijke inzichten over effectieve evaluatiepraktijken naar concrete didactische wenken voor leraren(teams). Op die manier worden zij ondersteund in hun kwaliteitsvolle evaluatie van leerlingen in het gewoon lager en secundair onderwijs. Specifieke aandacht wordt gevraagd voor effectieve klas- en schoolpraktijken van omgaan met gestandaardiseerde, genormeerde koepel- en netoverschrijdende proeven. Ook wordt gevraagd aandacht te hebben voor beleid hierover op bovenschools niveau.

De volgende vragen dienen beantwoord te worden:

- a. Op welke wijze gaan leraren(teams) om met data om leerlingen op te volgen, te evalueren en leerwinst vast te stellen, ook doorheen de leerloopbaan?
 - Welke evidentie gebruiken leraren(teams) hiervoor? Welke (digitale) instrumenten worden hiervoor gebruikt?
 - Hoe evalueren leraren(teams) leerlingen in een context van **afstandsonderwijs**? Tegen welke uitdagingen kijken leraren aan bij het evalueren van op afstand?
 - Wat zijn bepalende factoren? In welke mate speelt de toenemende juridisering een rol in de evaluatiepraktijken?

- b. Op welke wijze monitoren scholen in welke mate leerlingen de onderwijsdoelen bereiken en welke leerwinst zij hierbij maken, ook in een context van afstandsonderwijs? Welke (digitale) instrumenten gebruiken ze hiervoor? Hoe volgen ze alle leerlingen op? Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren?

- c. Wat zijn effectieve evaluatiepraktijken om leerwinst van leerlingen op te volgen en van het omgaan met gestandaardiseerde, genormeerde koepel- en netoverschrijdende proeven om leerwinst en het bereiken van de eindtermen in kaart te brengen? Wat zijn bevorderende en belemmerende factoren? Wat zijn effectieve praktijken in de context van afstandsonderwijs?

C. VERWACHTE RESULTATEN

Naast een wetenschappelijke rapportering, inclusief theoretisch kader en methodologie, verwachten we toegankelijke en onderbouwde didactische wenken voor een kwaliteitsvolle evaluatiepraktijk, met bijzondere aandacht voor het in kaart brengen van leerwinst. Deze didactische wenken moeten door leraren in het leerplichtonderwijs onmiddellijk gebruikt kunnen worden in hun klaspraktijk. Ze moeten lerarenopleiders en aanbieders van professionaliseringsinitiatieven bovendien toelaten om op een evidence-informed wijze vormingen voor (aspirant) leraren te ontwikkelen over dit thema. Daarnaast dienen er aanbevelingen over verdere beleidsontwikkeling inzake evaluatie van leerlingen geformuleerd te worden ten aanzien van beleidsmakers, schoolleiders, schoolbestuurders, pedagogische begeleidingsdiensten en andere onderwijsprofessionals. Meer specifiek verwachten we aanbevelingen voor de implementatie van gestandaardiseerde, genormeerde koepel- en netoverschrijdende proeven in Vlaamse scholen voor gewoon onderwijs.

////////////////////////////////////

D. TIMING

Dit project kent een looptijd van 24 maanden. Er worden tussentijdse outputs verwacht waarmee onderwijsprofessionals aan de slag kunnen gaan.

E. KOSTPRIJS

We voorzien voor dit onderzoek 220.000 euro.

- b. Op welke wijze vertalen deze scholen hun visie op kwaliteit naar de organisatie van hun school, bepaling van de doelgroep, indeling in klassen en groepen, maar ook naar hun personeels- en professionaliseringsbeleid en samenwerkingsvormen (onder andere met scholen voor het gewoon onderwijs)? Welke overwegingen worden daarbij gemaakt?
- c. Op welke wijze vertalen ze hun visie naar de verschillende aspecten van hun handelingsplanning? Wat zijn hierbij bepalende factoren?
- d. In welke mate en op welke wijze passen de scholen voor buitengewoon onderwijs zich aan de veranderende context aan, onder meer de evolutie naar inclusief onderwijs? Hoe gaan ze om met innovaties in het algemeen en meer specifiek in het onderwijs aan leerlingen met specifieke behoeften?
- e. Welke noden ervaren de scholen om hun visie te realiseren?

b. Kwaliteitsbewaking in het buitengewoon onderwijs

- (2) Op welke wijze bewaken scholen voor buitengewoon onderwijs hun kwaliteit?
 - a. Welke informatie wordt hiervoor gebruikt? Op welke wijze wordt die gebruikt?
 - b. Welke plaats krijgt het OK-kader in hun kwaliteitsontwikkeling?
 - c. Welke rol speelt de doorlichting in deze kwaliteitsbewaking?
 - d. Wat zijn hiervoor bepalende factoren?
 - e. In welke mate en op welke wijze kan een leerwinstmeting voor leerlingen met een verslag een meerwaarde bieden om aan kwaliteitsbewaking te doen? Welke bestaande methodieken voor toetsing of leerwinstmeting bestaan er in binnen- en buitenland voor de diverse populatie van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften? Wat zijn essentiële kenmerken en cruciale randvoorwaarden?
 - f. Welke noden ervaren de scholen met betrekking tot kwaliteitsbewaking?

c. Kwaliteit van de onderwijspraktijk?

- (3) Hoe worden onderwijsdoelen bepaald, gemonitord en geëvalueerd? Op welke wijze wordt dit onderbouwd en welke overwegingen spelen hierbij een rol? Op welke wijze gaan deze scholen om met de veranderende context en veranderende onderwijsdoelen?
- (4) In welke mate slagen scholen voor buitengewoon onderwijs erin om voor leerlingen doelen op maat te selecteren en zo voor elke leerling te differentiëren en volgens zijn/haar mogelijkheden, een maximale leerwinst na te streven en te bereiken?
- (5) Op welke wijze gaan scholen voor buitengewoon onderwijs na of de leerlingen de onderwijsdoelen halen, zowel op schoolniveau als op individueel niveau? Welke instrumenten worden hiervoor ingezet?
- (6) Wat zijn bepalende factoren en processen? Welke actoren spelen een rol? Welke mechanismen zijn er?

Samenwerking en afstemming met de Vlaamse onderwijsinspectie en de pedagogische begeleidingsdiensten is vereist.

C. VERWACHTE RESULTATEN

Dit onderzoek moet resulteren in een onderzoeksrapport met onderbouwde inzichten over kwaliteitsgroei in het buitengewoon onderwijs. Het rapport bevat ook onderbouwde aanbevelingen voor de Vlaamse overheid en de verschillende onderwijsactoren (onder andere scholen, schoolbesturen, pedagogische begeleidingsdiensten en onderwijsinspectie, ...), die betrokken zijn bij de (ondersteuning van) kwaliteitsgroei in scholen voor buitengewoon onderwijs en voor de versterking van het buitengewoon onderwijs.

//

D. TIMING

We voorzien voor dit onderzoek een looptijd van 18 maanden. Er dienen tussentijdse producten opgeleverd te worden.

E. KOSTPRIJS

Dit onderzoek heeft een maximale kostprijs van 170.000 euro.

THEMA 6: EFFECTIEVE PRAKTIJEN TER PREVENTIE EN AANPAK VAN SPIJBELN EN VROEGTIJDIG SCHOOLVERLATEN

A. AANLEIDING

11,9 % van de Vlaamse jongeren verliet in het schooljaar 2017-2018 de school vroegtijdig. In de grotere steden loopt dat cijfer zelfs op tot rond de 20 %. Dergelijke vroegtijdige schoolverlaters betreden de arbeidsmarkt in een zeer kwetsbare startpositie. Onderwijs en het behalen van een diploma of kwalificatie is immers cruciaal, niet alleen voor de persoonlijke ontwikkeling, maar ook om later succesvol aan de slag te kunnen op de arbeidsmarkt. Dit alles komt in het gedrang wanneer jongeren spijbelen, niet naar school (kunnen) gaan of wanneer ze vroegtijdig de school verlaten.

Om het aantal vroegtijdige schoolverlaters te verlagen en vroegtijdig schoolverlaten te voorkomen, is een geïntegreerde strategie nodig waarin beleidsmakers op verschillende niveaus hun verantwoordelijkheid opnemen. Er moet worden ingezet op het voorkomen van spijbelen, korter op de bal spelen en sneller optreden als een jongere spijbelt. Inzetten op preventie biedt de meeste kans op succes, zo blijkt uit onderzoek.⁶ Langdurige preventieve activiteiten zijn succesvoller dan compenserende activiteiten gericht op leerlingen die al zijn uitgevallen. In de praktijk blijkt het immers moeilijk te zijn om vroegtijdig schoolverlaters terug te laten keren naar school.

Er is al heel wat onderzoek gevoerd naar vroegtijdig schoolverlaten. Volgende elementen komen naar voren als succesfactoren die bijdragen tot het verminderen van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten:

- voorkomen en terugdringen van onderwijsachterstand,
- hoge verwachtingen hebben ten aanzien van de prestaties van leerlingen,
- stimuleren van succeservaring,
- goede studie- en beroepskeuzebegeleiding die leerlingen een toekomstperspectief geeft, en dit in een warm en veilig schoolklimaat (het zogenaamde autoritatieve schoolklimaat),
- een sterk zorgbeleid,
- een sterk beleidsvoerend vermogen,
- het stimuleren van leerlingenparticipatie, ouderbetrokkenheid, enzovoort. Een school kiest zelf hoe ze dit concreet invult.

Er is bijgevolg al een goed zicht op de belangrijkste bestanddelen van een beleid dat vroegtijdig schoolverlaten tegengaat. Zo zijn er internationaal diverse toolkits met aanbevelingen beschikbaar (zie o.m. <https://www.cedefop.europa.eu/en/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving>). Toch blijven Vlaamse scholen met vragen zitten over hoe dit concreet vorm te geven en hoe dit tot op de werkvloer te vertalen. Er is dus nood aan onderbouwde handvatten voor effectieve aanpak van vroegtijdig schoolverlaten in Vlaamse scholen, met aandacht tot vertaling ervan tot op de werkvloer.

⁶ Zie o.m.:

- Keppens G. & Spruyt B. (2017). Effecten van interventies ten aanzien van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten onderzocht: een systematische literatuurstudie. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Brussel.
- Keppens G. & Spruyt B. (2019). Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten: eindrapport. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Brussel.

THEMA 7: GECOMBINEERD LEREN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS: KENMERKEN, VORMEN EN RANDVOORWAARDEN

A. AANLEIDING

De COVID-19 gezondheids crisis stelde het onderwijs- en opleidingsstelsel in Vlaanderen voor heel grote uitdagingen die op een bijzonder korte termijn antwoord vereisten. Door de maatregelen die werden getroffen om deze gezondheids crisis te beheersen, kwam het fundamentele recht op onderwijs onder druk te staan. Om dat recht op onderwijs te kunnen blijven garanderen, dienden scholen op enkele dagen tijd hun vertrouwde werking fundamenteel te wijzigen en massaal over te schakelen op vormen van onderwijs op afstand.

De ervaringen en resultaten van dat afstandsleren in de periode maart-juni 2020 zijn wisselend. Sommige scholen hadden al veel expertise opgebouwd en konden snel schakelen naar afstandsleren. Andere scholen hadden het erg lastig en konden kwaliteitsvol onderwijs onvoldoende verzekeren. Ondanks het feit dat ICT niet meer weg te denken is uit onze samenleving, bleken bovendien niet alle leerlingen te beschikken over de nodige hardware. Er waren heel grote verschillen tussen scholen op het vlak van de professionaliteit van leraren(teams) om hiermee aan de slag te gaan en de ondersteunende schoolorganisatie hierop te voorzien. De COVID19- gezondheids crisis maakte het belang van digitalisering op school op verschillende vlakken nog duidelijker.

Sommige scholen hebben het afstandsleren als positief ervaren en willen er blijvend op inzetten in combinatie met het gekende klassikale onderwijs. Deze scholen zien een potentieel in een combinatie van onderwijs op school en op afstand om de leeromgeving te versterken en leerlingen uit te dagen.

Er zijn heel wat **variëaties in vormen van afstandsleren en gecombineerd onderwijs of blended learning** mogelijk. De organisatie van gecombineerd onderwijs heeft een grote impact, zowel op leerlingen als op leraren, maar ook op de klas- en schoolorganisatie. De manier waarop een leraar zijn rol en contactmomenten met lerenden invult, verschilt sterk. Ook vraagt de combinatie tussen contactonderwijs en digitaal onderwijs om aangepaste, ICT-rijke leeromgevingen op school én thuis.

Hoewel verschillende onderwijsactoren opportuniteiten zien in gecombineerd onderwijs in het leerplichtonderwijs, is er nog veel onduidelijkheid en onzekerheid over de effectieve werking ervan. Ook is er nood aan onderbouwde informatie over effectieve aanpakken en over duurzame implementatie ervan in de dagelijkse werking van scholen. Onder welke voorwaarden is de combinatie van leren op school en leren op afstand, onder andere online, effectief? Hoe worden in deze combinatie de leerresultaten, het leerproces, samenwerkend leren, het welbevinden van leerlingen en een ondersteunend schoolklimaat optimaal bevorderd? Geldt dit voor alle onderwijstypes in het secundair onderwijs? In welke mate geldt dit voor alle profielen van leerlingen (onder andere rekening houdend met achtergrond, leer- en ondersteuningsnoden, leervoorkeuren, ...)? Is gecombineerd leren mogelijk in technische, beroepsgeoriënteerde en kunstrichtingen, op welke wijze en onder welke voorwaarden? Antwoorden op deze vragen zullen ook mee voeding geven aan een kwaliteitskader voor afstandsleren.

B. KENNISVRAGEN

Willen we scholen de kans geven om gecombineerd leren te integreren in hun praktijk, dan is er nood aan onderbouwde kennis en ondersteuning van leraren(teams). Op deze wijze kunnen zij op een

//

onderbouwde wijze en afgestemd op de eigen context en mogelijkheden, hun pedagogisch-didactische aanpak verder vorm geven. Er zal nooit een 'one size fits all' zijn die in alle scholen toepasbaar is.

Daarnaast raakt gecombineerd leren aan heel wat aspecten van het onderwijsgebeuren: het creëren van gewenste resultaten en effecten om levenskansen van lerenden te maximaliseren, het didactisch proces, de vormgeving van het curriculum, de vormgeving van evaluatie, de fysieke leeromgeving, de beschikbare (ICT) middelen, ouderbetrokkenheid, samenwerking tussen leraren, ... Er is momenteel weinig onderbouwde kennis om scholen te ondersteunen in het opzetten van gecombineerd leren. We focussen ons hierbij enkel op het secundair onderwijs.

De volgende vragen dienen beantwoord te worden:

1. Wat zijn volgens de wetenschappelijke literatuur kenmerken van effectieve vormen van gecombineerd leren (i.c. combinatie van leren op school en online leren)? Hoe kunnen kwaliteitsvolle vormen van gecombineerd leren aangeboden worden? Hierbij dient specifiek ook aandacht gegeven te worden aan de problematiek van gelijke onderwijskansen en aan doelgroepen waar gecombineerd leren minder evident is zoals voor leerlingen in het de bso, de B-stroom en het BuSO ov3? Welke afwegingen dienen daarbij gemaakt te worden?
2. Wat zijn de verwachtingen ten aanzien van de diverse actoren, zoals lerenden, leraren, ouders, ondersteuners, ... en op welke wijze dient dit effectief aangepakt te worden?
3. Wat zijn randvoorwaarden voor de implementatie ervan in de Vlaamse onderwijscontext? Naast pedagogisch-didactische aspecten dient hierbij bijzondere aandacht besteed te worden aan het creëren van een fysieke leeromgeving voor dit gecombineerd leren, met ook aandacht voor ICT. Ook de organisatie van de school, leiderschap, samenwerking tussen leraren, ... vereisen de nodige aandacht. Ook aandacht voor de leermogelijkheden in de thuiscontext is cruciaal. Welke drempels en hinderpalen dienen hierbij overwonnen te worden en wat zijn onderbouwde manieren om dit in de Vlaamse context te doen? Wat zijn de kritische succesfactoren en op welke onderbouwde wijze kunnen deze vormgegeven worden?

C. VERWACHTE RESULTATEN

Als eindresultaten van dit onderzoek verwachten we:

- een wetenschappelijk rapport (inclusief theoretisch kader en methodologie) op basis van de wetenschappelijke analyse van literatuur en concrete praktijken en organisatievormen van gecombineerd leren in het secundair onderwijs;
- een praktijkgerichte didactische leidraad voor de scholen. Deze didactische leidraad moet leraren en schoolleiders in het secundair onderwijs in staat stellen dit onmiddellijk te gebruiken in de klaspraktijk en moet lerarenopleiders en aanbieders van professionaliseringsinitiatieven toelaten om op een evidence-informed wijze vormingen voor (aspirant) leraren te ontwikkelen over dit thema;
- aanbevelingen ten aanzien van beleidsmakers, schoolleiders en andere onderwijsprofessionals.

D. TIMING

Dit onderzoek dient zo snel mogelijk opgestart te worden en kent een looptijd van maximaal 12 maanden.

E. KOSTPRIJS

We voorzien voor dit onderzoek een budget van maximaal 110.000 euro.

//

THEMA 8: GECOMBINEERD LEREN AAN DE SPECIFIEKE DOELGROEP VAN LAAGGELETTERDE VOLWASSENEN EN NT2

A. AANLEIDING

Dit onderzoeksthema is een variant van het thema 7 en richt zich op een onderdeel van het volwassenonderwijs.

Afstandsleren, en met name de toegenomen digitalisering in onderwijs, is niet evident voor volwassenen die in onvoldoende mate functioneel geletterd zijn en voor anderstaligen, zeker als die ook nog eens over beperkte cognitieve vaardigheden of schoolse ervaring beschikken. NT2 (zowel gewoon NT2 als alfa NT2) maakt bijna 70% uit van het aanbod van de centra voor Basiseducatie en 33% van het aanbod van de centra voor volwassenenonderwijs. Bepaalde categorieën van inburgeraars zijn in het kader van hun inburgeringstraject verplicht om opleidingen NT2 te volgen en bepaalde beheersingsniveaus Nederlands te bereiken. Het publiek van de NT2-cursussen is divers: het gaat van hoogopgeleide anderstaligen tot laag-, anders- tot zelfs ongeletterde inburgeraars. Niet alle anderstaligen die Nederlands willen leren hebben (lang) school gelopen alvorens in België toe te komen. Ze beschikken vaak over onvoldoende ICT-vaardigheden en -middelen om online les te volgen, ook al zijn ze soms daartoe verplicht. Voor deze cursisten is dus een aangepast traject nodig wanneer fysiek onderwijs op de NT2-campus beperkt of niet mogelijk is.

Om het gecombineerd leren (zie thema 7) aan deze doelgroepen vorm te geven, vragen we onderzoek naar onderbouwde en concrete praktijken voor de doelgroep NT2 enerzijds en voor laaggeletterde volwassenen anderzijds. Diverse onderzoeken (o.a. Idea Consult en IWT-ALO) hebben reeds randvoorwaarden voor afstandsleren in het onderwijs aan volwassenen blootgelegd. Er zijn ook al diverse concrete tools voor NT2-onderwijs en onderwijs aan laaggeletterde volwassenen ontwikkeld. Zo zet onder meer het Kenniscentrum Mediawijsheid in op projecten rond e-inclusie. Toch blijft het moeilijk om concreet vorm te geven aan gecombineerd leren voor de NT2-doelgroep enerzijds en voor laaggeletterde volwassenen anderzijds.

Een wetenschappelijke analyse van effectieve praktijken over gecombineerd leren aan NT2-lerenden en laaggeletterden is nodig. Hierbij dienen niet enkel onderbouwde inzichten verworven te worden in het didactisch proces (het afstemmen van de verschillende didactische werkvormen; de opvolging en de evaluatie) maar ook over het bereik, de communicatie en de opvolging van deze lerenden. Bij het in kaart brengen van deze effectieve praktijken dient ook rekening gehouden te worden met de diverse doelstellingen, de cruciale randvoorwaarden bij de lerenden (onder andere hun digitale vaardigheden), hun persoonlijke situatie (onder andere de mate waarin ze beschikken over de nodige ondersteunende materialen en thuissituatie), maar ook bij de lesgevers (onder andere hun handelingsbekwaamheid) en de centra.

B. KENNISVRAGEN

De volgende vragen dienen beantwoord te worden:

1. Wat zijn volgens de wetenschappelijke literatuur kenmerken van effectieve vormen van gecombineerd leren in een NT2-context en aan laaggeletterde lerenden? Onder welke vormen kan dit aangeboden worden? Welke afwegingen dienen daarbij gemaakt te worden?

///

